

vatte¹, maar dat telegram had men niet meer kunnen ontcijferen doordat van Starckenborgh eerder op die dag, toen de residentswoning waarin hij zich bevond, gepasseerd werd door een ordeloze troep militairen van het Knil die riepen dat de Japanners al het noorden van Bandoeng waren binnengedrongen, opdracht had gegeven veiligheidshalve alle geheime stukken, de codepapieren inbegrepen, onmiddellijk te verbranden. In Kalidjati wees Idenburg op de bewoordingen van het woensdag ontvangen telegram: als de regering 'redelijke ruimte' liet 'voor onvoorziene gevallen', mocht men de situatie waarin men zich bevond, dan niet als een van die 'onvoorziene gevallen' beschouwen? Was er niet een grens aan de verplichting om de richtlijnen van de regering te volgen? Kon zij in het verre Londen de benarde situatie overzien? Neen. Was het niet eerder zo dat alleen diegenen die ter plaatse waren, alle elementen in aanmerking nemend, tot een beslissing konden komen en dat zij de verantwoordelijkheid daarvoor heel wel konden aanvaarden? Aldus Idenburg. Van Starckenborgh wees zijn betoog af: juist die benarde situatie had hij voorzien, hij had er de regering op gewezen en zij had, hierop reagerend, haar instructie uitdrukkelijk gehandhaafd.

Imamoera kwam terug. Hij vroeg welk antwoord de gouverneur-generaal hem nu gaf. Van Starckenborgh herhaalde dat hij niet bevoegd was een algemene overgave aan te bieden, overgave van de troepen bij Bandoeng was wèl mogelijk. Opnieuw zette hij de staatsrechtelijke positie uiteen waarin hij en de aanwezige generaals zich bevonden. Dat begon Imamoera te vervelen. De Japanner (hij had bewondering voor van Starckenborghs vasthoudendheid) zei dat hij niet langer wenste te praten met diplomaten en juristen en zich liever rechtstreeks met militairen verstond – wat hadden *zij* te zeggen? 'Het staat mij voor', aldus van Starckenborgh in zijn verslag, 'dat ik generaal ter Poorten iets heb toegevoegd in de zin van nu maar definitief ja of neen te zeggen' – hij twijfelde er niet aan dat het 'ja' zou worden.

Inderdaad, dat werd het, en ter Poorten zei vervolgens dat hij zich grote zorgen maakte over de positie van de militaire eenheden buiten het gebied van Bandoeng. Hij wees er op dat hij drie dagen eerder, donderdag, bevel had gegeven, geen rekening te houden met een eventueel door hem uit te geven instructie de wapens neer te leggen – hij

¹ Dat antwoord luidde: 'Mijn . . . beoogt voorkomen dat al te letterlijke toepassing door individuele gezaghebbenden van opzettelijk straffe dezerzijdse directieven hen zou beletten in incidentele, van hieruit niet te beoordelen dwangposities te handelen naar eigen beste inzicht.'